

“Тасдиқ мекунам”

Директори Институти забон ва
адабиёти ба номи Рӯдакии

АМИТ, номзади илми филология

Шарифзода Б.

соли 2021

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар – Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ ба диссертатсия ва автореферати Нижмонова Рангина Муҳамадҷоновна дар мавзӯи “Муродифшавии калима бо воҳидҳои фразеологӣ дар публитсистикаи С. Айнӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи иҳтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ

Омӯзиш ва пажӯҳиши осори насрин адибони шинохтаи тоҷик, маҳсусан асарҳои устод Садриддин Айнӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва пурарзиш дар забоншиносии тоҷикӣ маҳсуб меёбад. Аз ин ҷиҳат, таҳлил ва таҳқиқи забони осори С. Айнӣ дар муайян соҳтани бисёр вижагиҳои маъноиву луғавиу грамматикии забони муосири тоҷикӣ судманд арзёбӣ мешавад.

Хусусиятҳои луғавию маъноии муродифшавии калима бо воҳидҳои фразеологӣ, инчунин вижагиҳои морфологиву грамматикий ва дигар масъалаҳои марбут ба он мавзӯҳои калидӣ буда, дар забони асарҳои бадӣ ва публитсистии С. Айнӣ ҷойгоҳи вижай худро доранд.

Ба аҳли илму фарҳанг, ба вижа муҳаққиқони забоншинос пӯшида нест, ки забони осори С. Айнӣ, аз ҷумла асарҳои публитсистии ў аз нуқтаи назари хусусиятҳои луғавию маънӣ, морфологиву грамматикий, инчунин синоним шудани «ибораҳои фразеологӣ ба бархе аз вожаҳо дорои маводи рангоронги осори адиб мебошанд.

Аҳамияти омӯзиш ва пажӯхиши ин мавзӯъ, пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки роҷеъ ба ин масъала дар забоншиносии тоҷик чунин пажӯхиши чудогона, ба истиснои баъзе корҳои илмӣ ва ишораҳои иҷмолӣ (кӯтоҳ) бори нахуст рӯйи кор омадааст. Осори публисистии С.Айнӣ яке аз намунаҳои ҳарактери таърихиву тарҷумаиҳолӣ доштаи аспи гузашта буда, омӯзишу услуби забони зарбулмасалу мақолҳо, ибораҳои фразеологӣ ва муродифшавии онҳо бо қалимаҳо хеле муҳим аст. Дар диссертатсия муҳақиқи ҷавон Рангина Нижмонова бори нахуст нақши қалима ва воҳидҳои фразеологӣ, маҳсусан ҳусусиятҳои муродифшавии онҳоро ба таври дақиқ бо мисолҳои мушахҳас нишон додааст.

Ҳадафи ба риштаи пажӯхиш даровардани ин масъала нишон додани муносибатҳои синоним шудани қалимаҳо бо воҳидҳои фразеологӣ мебошад.

Навоварии таҳқиқоти диссертатсия дар он аст, ки муродифҳои луғавӣ, фразеологӣ, ҳаммаънои вожаву воҳидҳои фразеологӣ, ҳусусиятҳои соҳтории онҳо дар осори публисистии С. Айнӣ ба як шаклу тартиби муайян бори аввал мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Диссертатсия дорои аҳамияти назариявӣ ва амали буда, натиҷаҳои онро метавон дар таҳияи фарҳангҳои фразеологӣ, лексияву машғулиятҳои амалии факултетҳои филологии мактабҳои олий, таълими масъалаҳои луғоту истилоҳот, услубшиносӣ истифода кард.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, ҳаҷми умумии он 182 саҳифаи чопи компьютериро фаро гирифтааст.

Дар муқаддимаи диссертатсия аҳамияту зарурати мавзӯи пажӯхиш, дараҷаи омӯзиши мавзӯъ, ҳадаф ва вазифаву усулҳои таҳқиқ, навовариҳои илмии маводи пажӯхиш, аҳамияти амаливу

назариявии таҳқиқот ва амсоли инҳо ба риштаи пажӯхиш даромадааст.

Боби аввали диссертатсия “Масъалаҳои назарии муродифот дар забоншиносии тоҷик” унвон дошта, аз се фасл иборат мебошад, ки дар онҳо пеш аз ҳама масъалаҳои назариявӣ, яъне дараҷаи омӯзишу баррасии муродифҳои фразеологӣ ва муносибати онҳо бо қалимаҳо мавриди таҳлилу таҳқиқи унвонҷӯ қарор гирифтааст.

“Таҳқиқи масъалаи муродифоти луғавӣ дар забоншиносии тоҷик” номи фасли аввали диссертатсия буда, дар ин ҷо дар бораи дараҷаи омӯзиши синонимҳои луғавии забони тоҷикӣ ва забоншиносии умумӣ маълумот ироа гардидааст. Зерфасли аввали ин боб бевосита ба таҳлил ва таҳқиқи нақши синонимҳои луғавии осори публитсистии С. Айнӣ бахшида шудааст.

Фасли дуюм корҳои дар ин самт ба анҷомрасидан забони тоҷикиро, ки бевосита ба мавзӯи мазкур даҳл доранд, баррасӣ гардидааст.

Фасли сеюм ба дараҷаи омӯзиши муродифоти қалима бо воҳидҳои фразеологии забоншиносии тоҷик ва забоншиносии умумӣ алоқаманд аст. Бо вучуди он, ки ҳарчанд муродифҳои луғавӣ ва ибораҳои фразеологӣ дар забоншиносии тоҷик омӯхта шуда бошад ҳам, вале ҳаммаънои қалима ва воҳидҳои фразеологӣ ба таври дақиқ ва мукаммал баррасӣ нагардидааст.

Боби дуюм “Муродифоти луғавию фразеологӣ” аз нигоҳи дараҷаи ҳаммаънӣ дар публитсистикаи С. Айнӣ” унвон дошта, аз як фасл ва чор зерфасл таркиб ёфтааст. Муҳаққиқ дар ин боб ба таҳлил ва таҳқиқи дараҷаи ҳаммаънои қалима ва фразеологизмҳо таваҷҷуҳи маҳсус зоҳир намудааст.

Рангина Нижмонова ба пажӯхишҳои донишмандони рус ва тоҷик, маҳсусан Ю.Е. Коркина такя намуда, маводи ҷамъовардаи худро дар пояти таҳқиқоти ин муҳаққиқ гурӯҳбандӣ кардааст.

Раңгина Нихмонова маводи таҳқиқотии худро ба муродифоти лугавию фразеологии мутлақ, нисбӣ, типи калимасозӣ дастабандӣ намуда, ҳар як бандро алоҳида – алоҳида, ба таври дақиқ ва мисолҳо мавриди баррасӣ қарор додааст.

Боби сеюм “Навъҳои сохтории муродифоти луғавию фразеологӣ дар публистикаи С. Айнӣ” номгузорӣ шудааст, ки дорои ду фасл ва панҷ зербанд мебошад. Дар ин қисмати диссертатсия муҳаққиқ ба пажӯҳиши муродиф гардидани воҳидҳои фразеологӣ бо калима ва дараҷаи омӯзиши онҳо машғул шуда, ба натиҷаҳои дилҳоҳ расидааст.

Унвонҷӯ дар фасли аввал муносибати синонимии вожаҳоро ба таркибҳои рехта, дар фасли дуюм ҳаммаъноии феълҳоро бо воҳидҳои фразеологии феълӣ ва дар зербандҳо муродифҳои калима бо ибораҳои рехтаи феълии бисёрҷузъа бо калима таҳлил гардидааст. Дар қисмати охири ин боб дараҷаи истеъмоли синонимҳои лугавӣ ва фразеологӣ аз нигоҳи таснифоти сохторӣ ва фарогири ҷузъҳои таркибӣ ба гурӯҳҳо чудо карда, онҳоро дар нақша (чадвал)-ҳои ҷудогона тасвир намудааст ва дар баробари ин истифодаи омориашон нишон дода шудааст, ки қисмати илмии диссертатсияро афзун месозад.

Ҳаминтавр, ҷанбаи илмӣ ва амаливу назариявии диссертатсия мувофиқи матлаб буда, нигорандай он то ҷойи имкон аз сарчашмаҳои муҳими марбут ба мавзӯъро истифода намудааст, ки ин нишонаи таҷрибаи хуб доштан ва сатҳи дониши баланди унвонҷӯ мебошад.

Бо вучуди ин, дар баробари дастовардҳо ва комёбихои муҳиму бо арзиши илмӣ дар масъалаи омӯзиш ва баррасии муродифшавии калима бо воҳидҳои фразеологӣ дар асоси маводи осори публистикии С. Айнӣ бархе аз нуқтаҳои баҳсталаб, камбудиву норасоиҳо, ғалатҳои услубиву мантиқӣ, имлоиву техникиӣ, китобатӣ ва монанди инҳо дар диссертатсия роҳ ёфтааст, ки муҳимтаринашон иборатанд аз:

1. Чумлае дар шакли: “Ба қисмати ба лексика бахшидашуда мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд,(саҳ. 4) ного корбаст гардидааст.Хуб мебуд, ки муҳаққиқ ин чумларо бо чумлаи пеш бо пайвандаки “ки” пайваст мекард, мантиқ вайрон намешуд.

2. Унвонҷӯ дар саҳифаи 5-и диссертатсия навиштааст: “Зикр бояд кард,ки забон ва услуби осори бадеии устод С.Айнӣ як андоза омӯхта шудааст”, ба ҳақиқат дуруст намеояд ва аз рӯйи мантиқ ҳам нест.Агар мегуфт: “Забон ва услуби бархе аз осори бадеии С.Айнӣ камтар омӯхта шудааст” ва чанд асари устодро ном мебурд, аз рӯйи мантиқ мебуд.

3. Баъзе калимаҳо аз фарҳангҳо оварда шуда, вале сарчашмаи онҳо нишон дода нашудааст (саҳ.38,62,64).

4. Баъзе мисолҳо таҷдиди назар меҳоҳанд, чунки ғалат оварда шудаанд: “....дар байни тӯдаҳои дигар аз низ мутадовул буда..” (саҳ. 40)

5. Дар хулоса муҳаққиқ вожаи сеҳргин-ро истифода кардааст, ки дар фарҳангҳои забони тоҷикӣ ба қайд гирифта нашудааст (саҳ 167).

6. Дар рӯйхати адабиёт:

- а) нашриёти баъзе сарчашмаҳо нишон дода нашудаанд;
- б) яқрангӣ риоя нашудааст, дар як ҷо пас аз насаб (фамилия) вергул гузошта шуда, ҷойи дигар бидуни вергул омадааст;
- в) баъзе лугатҳо бо адабиёти илмӣ омехта гардидааст;
- г) ғалатҳои имлой, китобатӣ ва техникӣ ҷо роҳ ёфтааст.

7. Дар диссертатсия ғалатҳои имлой, китобатӣ, техникӣ, услубиву мантиқӣ дар саҳифаҳои зерин ба мушоҳида мерасад: 4,6,17,20,29,39,48,53,66,77,88,107....

Дар маҷмӯъ, камудиву норасоиҳо, ғалатҳои имлоиву техникӣ ва услубиву мантиқӣ ва дигар иштибоҳҳои ҷузъии мавҷуда моҳияти илмӣ ва дастовардҳои муҳиму бо арзиши муҳаққиқи ҷавонро коста намесозанд. Мазмуну мундариҷаи диссертатсия бо муҳтавои автореферат, ки бо ду забон: тоҷикӣ ва русӣ таълиф ёфтааст, мувоғиқат мекунад. Инчунин

муҳтавои корро мақолаҳои ба нашр расонидаи муаллиф пурра инъикос мекунанд.

Диссертсияи Ниҳмонова Рангина Муҳамадҷоновна дар мавзӯи “Муродифшавии калима бо воҳидҳои фразеологӣ дар публистикии С. Айнӣ” таҳқиқоти ба анҷомрасида ба шумор рафта, посухгӯ ба талаботи Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад ва муаллифи он сазовори соҳиб гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ аст.

Такриз дар ҷаласаи Шуъбаи забони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ муҳокима гардидааст. Дар ҷаласа 9 нафар иштирок доштанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: “тарафдор” – 9 нафар, “муқобил” – нест, “бетараф” – нест, суратҷаласаи № 6/21, аз «2» июля соли 2021.

Раиси ҷаласа:

мудири шуъбаи забони

Институти забон ва адабиёти ба номи

Рӯдакии АМИТ,

номзади илми филология

Мирзоев Сайфиддин

Ташхисгар:

ходими қалони илмии шуъбаи забони

Институти забон ва адабиёти ба номи

Рӯдакии АМИТ,

номзади илми филология

Тӯраев Бурҳониддин

Котиби чаласа:

ходими илмии шуъбаи забони

Институти забон ва адабиёти ба номи

Рӯдакии АМИТ,

номзади илми филология

Шарифова Гулҷаҳон

Суроға: 174025 Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21

Тел: 227-27-52

Сайт: [htt://anrt.tj](http://anrt.tj)

E-mail: sayf_yagnob@mail.ru

Тел: 919 80 38 20

Имзоҳои С. Мирзоев, Б. Тӯраев

Г. Шарифваро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳои Институти

забон ва адабиёти ба номи

Рӯдакии АМИТ

Ҳилола Нарзиқулова